

A kényszer a házassági jogban.

Házassági törvényünk javaslatával szemben az Igazságügyi Bizottság az 53. §-on Schwarz Gusztáv hatása alatt módosított eszközt: fenyegetéssel *jogtalanul* előidézett alapos félelem helyett egyszerűen fenyegetéssel előidézett alapos félelem került a törvénybe. A bizottság álláspontja, melyet nyilván Schwarztól (Codificationális dolgozatok c. munka 19—20. l.) vett át, az, hogy „a házasságkötés céljából fenyegetéssel előidézett félelem semmi esetre sem lehet jogos”. Ez feltétlenül helytelen, mert a félelem csakis jogos lehet: a féléshez való jogot eddig még egyetlen törvény sem vette el az állampolgároktól. A Bizottság minden bizonnyal azt akarta mondani, hogy házasságkötés céljából jogos fenyegetés — vagy Schwarcz szerint: jogos kényszer — nem létezik.

Általános magánjogunk szerint és a Mtj. értelmében is a fenyegetésnek jogellenesnek kell lennie ahhoz, hogy az ügylet megtámadhatóságát okozza. Ez tehát azt jelenti, hogy a fenyegetés lehet jogos is: akkor, „ha a kicsikarandó cselekményre vagy szolgáltatásra törvényes hatalommal bírunk” (Fodor-féle Magánjog III. k. 158. l.). Ezzel szemben jogtalan a fenyegetés, „amellyel az illető nincs jogosítva élni a végből, hogy a másik felet a célba vett jogcselekményre kényszerítse” (Zlinszky—Reiner id. m. 159. l.). Vagyis jogos a fenyegetés, ha felszólítom a marasztalt adóst, fizessen, mert küldöm a végrehajtót, de jogellenes, ha ugyanezzel fenyegetem arra az esetre, ha nem végrendekezik a javamra. Ezt Schwarcz Gusztáv is elfogadja, de azt vitatja, hogy „minden alapos félelem, amelyet valaki másban házasságkötés céljából gerjeszt, jogtalanul előidézett alapos félelem, egyszerűen azért, mert minden jog, és vele a javaslat joga is a házasságkötés kikényszerítésére való jogos eszközt egyáltalában nem ismer és el nem ismer”.

Zlinszky—Reiner id. m. 835. l. azt veti Schwarcz felfogásának ellen, hogy jogosan járhat el, aki valakit „házasságkötésre akar bírni valamely hátrány előidézésének vagy előny elvesztésének kilátásba helyezése által, a másik félre véletlenül kényszerként hat”. Ezt a felfogást a kényszer fogalmának természete dönti meg. Nem a magánjogi értelemben vett kényszerre gondolok itt, amelynek fogalmi meghatározása máig sem tisztázódott, bármennyit vitatkoztak is róla. Csak arra szeretnék rámutatni, hogy a kényszernek, mint a szabad akarat korlátjának fogalma, báhogyan határozzuk is meg, mindenesetre olyan, amelynek tengelyében az eredmény, a hatás áll, nem a cselekvés, amelyet az fejt ki, aki kényszerít. Találón írja ezzel összefüggésben Planiol (Traité Élémentaire de Droit Civil, Paris, 1911., I. k. 106. l.), hogy pszichológiailag pontosabb a *metus*, mint a *vis* kifejezés. Ha valakire egy másiknak a tevékenysége kényszerítően, akaratszabadságának gátjaképpen hat, kényszerrel van dolgunk, akár akarta a kényszerítő ellenfelét jogellenesen befolyásolni, akár nem. A bíróság természetesen az összes körülmények gondos mérlegelésével fogja megállapítani, fennforog-e

szabad. beleegyezés vagy sem, de azt nem fogja tekintetbe venni, hogy a szabad beleegyezést kizáró körülményt ilyennek szánta-e az, aki előidézte?

Grosschmid (id. m. II. k. 511. l.) Schwarz érvelésével szemben „alig tudná helyeselni” pl., „hogy meg lehessen támadni a házasságot” a miatt, hogy „az apa azzal fenyegeti azt, ki leányán erőszakos nemi közösülést követett el, hogy feljelenti, ha el nem veszi a leányt”. Grosschmid álláspontja felhagyást jelent azzal a gondolattal, hogy csak az a fenyegetés jogos, amelyre „a kikényszerített cselekmény kikényszerítés céljából” (Schwarz id. m. 20. l.) jogosítva vagyunk. Házasságkötés kikényszerítése végett nem jogosult senki valakit feljelentéssel fenyegetni.

Azzal a szabállyal, hogy jogügyletek létrehozásában senkit kényszerrel vagy megtévesztéssel befolyásolni nem szabad, a jog az egyesnek azt az érdekét akarja védeni, hogy jogügyletek csak az ő szabad beleegyezése alapján jöjjenek létre. Jogellenes tehát a kényszer, ha ez az érdek sértetlenül fennáll, de megszűnik jogellenes lenni, ha az érdek a jog előtt közömbössé lett azáltal, hogy a jog elrendelte: ennek meg ennek a jogügyletnek pedig meg kell történnie — vagy a fél formailag szabad akaratából, vagy bírói végrehajtás útján. Vagyis: az ítéletben foglalt jognyilatkozatot a fél vagy magától kiadja, a pénzüsszeget vagy egyéb jószágot vagy önként szolgáltatja, — vagy az ítélet szövege lép a fél nyilatkozata helyébe, illetőleg a bírósági végrehajtó fogja tőle a pénzt vagy más jószágot elvenni. Ebben a helyzetben nem érdemes többé jogi védelemre az az érdek, hogy a kérdéses nyilatkozat, a pénz vagy bármi más szolgáltatása önként történjék — de még nem közömbös a jog előtt, hogy az illető fél *váltót* szabad akarattal irjon alá, *házasságot* szabad beleegyezés folytán kössön. Jogos kényszerítés, fenyegetés ilyenformán csak olyan következmény létrehozása érdekében képzelhető, amely a jog rendelkezése következtében előbb-utóbb amúgyis beállana.¹⁾ Olyan aktus pedig nincs, amelynek következményeképpen a jog házasságkötési akarat kijelentését rendeli, s így nincs is fenyegetés, amely ilyen kijelentésnek a kicsikarását jogosan célozhatná. A Ht. 53. §. ebben a tekintetben helyesebb, mint az Igazságügyi Bizottság előtti szöveg volt.²⁾

A kényszer házasságjogi szabályozását a házassági akarat szabadságának, teljességének az érdeke irányítja, szemben a köztörvényi szabályozással, amely több érdek mérlegelésének

¹⁾ Nagyjából ugyanígy Planck kommentárja (IV. k. 302—304. l.).

²⁾ A francia Cour de Cassation R. Demogues (Traité des Obligations, Paris 1923. I. k. 500. l.) közlése szerint a joggal való visszaélés teóriájának segítségével jut el ugyanide. V. ö. még ugyanezen munka I. k. 512.—515. l. A mi gyakorlatunk ingadozó: a feljelentéssel fenyegetést pl. hol jogosnak, hol jogellenesnek jelenti ki. A bírói jogsegély igénybevételével való fenyegetésről viszont már E. H. is van (PHT. 452.), mely szerint ez nem jogellenes, ha nem irányul jogtalan vagyoni előny elérésére.

az eredménye. Ez a különbség a házasság erkölcsi és közérdekű voltában gyökerezik. Itt van tehát az alaptényező, amely hatását a házasságjogi szabályozásban végig — még a jogos fenyegetés lehetetlenségének hallgatag hangsúlyozásában is — érezteti.

Bárány Tibor.

ÜGYVÉDSÉG. — JOGÉLET.

Felsőbíróági évnyitó beszédek.

A felsőbíróóságok bírái rendes napi munkájuk során nem nyilvánítanak véleményt, hanem a jogot alkalmazzák, a jogszabályok és az anyagi igazság szem előtt tartásával döntenek el az eléjük kerülő konkrét jogeseteket. Az évnyitó beszédek adnak alkalmat arra, hogy magas bíróságaink vezetői általános véleményt nyilvánítsanak a törvényhozás és a jogalkalmazás jelenségei tekintetében. Fontosak és nagy súllyal esnek latba ezek a beszédek különösen ma, mikor az embereket világnézeti és pártkülönbségek annyira elválasztják, mikor olyan ritka a napi politika változó szempontjaitól független tárgyilagos állásfoglalás és bírálat.

Ezek az évnyitó beszédek kell, hogy meggyőzzék a polgárt arról, hogy van még olyan hely, ahová nem tört még be a napi politika sokszor zavaros árja, ahol minden pártállásra és világnézetre való tekintet nélkül igazságot kap a jogkereső a társadalomellenes kártevésekkel, jogtalanságokkal, erőszakkal és üldöztetéssel szemben. Vannak még bírák!

Tőrek Gy. Géza a m. kir. Kúria elnöke megemlékezik újabb jogszabályalkotásunk rendszertelenségéről. Már a háború négy esztendeje — mondta — hozzászoktatott bennünket a kényszerű, a szükséghez képest változó, folyton mozgékony jogszabályalkotáshoz. Most is hemzsegnek körülöttünk a különféle részleges, különleges, ideiglenes, időhöz kötött jogszabályok, a különféle egyszerűsített és gyorsított eljárási szabályok. Az ilyen jogszabályok egy részét az élet sodra csakhamar kiveti a gyakorlatból, másrészüket ugyan állandósulni látszik, de alig honosodna meg, máris módosul, átalakul, vagyis legalább részleteiben új rendezésnek adja át a helyét.

Sajnos a politikus, a törvényhozó a napi politika szükségleteit tartva szem előtt, nem igen veszi figyelembe az utóbbi években a legfelsőbb bíróink és jogtudósaink részéről elhangzó aggályokat a jogszabálytúltengés, a jogalkotás rendszertelensége ellen. A jogszabályok, a törvények, a felhatalmazásos és egyéb, a magánjogot is érintő rendeletek napról napra szaporodnak, újabb rendeletekkel módosulnak, úgyhogy jogtudó ember sem